

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้และความเจริญงอกงามของทุกคนในสังคม และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในสังคมโลกปัจจุบันที่มีการติดต่อสัมพันธ์ และเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างรวดเร็วที่เรียกกันว่า โลกไร้พรมแดน ทำให้แต่ละประเทศมีการพัฒนาศักยภาพ และเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายที่สำคัญเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของคนในชาติให้มีศักยภาพที่สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การศึกษาจึงเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการต่อสู้กับโจทย์การพัฒนาทุกด้านที่ประเทศใด ๆ ก็ไม่สามารถมองข้าม หรือละเลยให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ได้ (อมรวิษณุ นาคทรรพ, 2552, หน้า 2) เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรอย่างชัดเจน ในส่วนของประเทศไทยเองก็ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ โดยมีความมุ่งหมาย และหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ 3) การพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 4)

จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของประชากรในทุกระดับ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นรากฐานอันสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นคนดี มีความรู้ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่จากการประเมินผลที่ผ่านมาพบว่า มีหลายเรื่องประสบความสำเร็จ แต่ก็ยังมีอีกหลายเรื่องด้วยกันที่จะต้องได้รับการดูแลแก้ไขอย่างเร่งด่วน ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 1 - 2) ได้ดำเนินการติดตาม และประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาดังแต่ ปี 2542 เป็นต้นมา

พบปัญหาที่ต้องเร่งพัฒนา ปรับปรุง และต่อยอด โดยเฉพาะด้านคุณภาพผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ รวมทั้ง การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาที่พบว่า มีสถานศึกษาจำนวนมากไม่ได้มาตรฐาน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ต่ำ ขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งการคิดวิเคราะห์ใฝ่เรียนรู้ และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และจากการประเมินคุณภาพภายนอกของ สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในรอบแรกพบว่า มีโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับปรับปรุง และพอใช้จำนวน 4,472 โรงเรียน จากการประเมินจำนวน 6,932 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 64.51 และในการประเมินรอบสอง พบว่า มีโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ไม่ได้รับการรับรองคุณภาพ 264 โรงเรียน จากการประเมิน 1,918 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 13.77 ส่วนใหญ่ไม่ผ่านมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนมาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, หน้า 5)

จากข้อมูลของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า คุณภาพการศึกษาของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษายังมีคุณภาพไม่เป็นที่น่าพอใจ มีสัดส่วนของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุงค่อนข้างสูง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 4 - 5) ยังมีข้อมูลเพิ่มเติมว่า เมื่อเทียบคุณภาพของนักเรียนไทยระดับมัธยมศึกษา กับนานาชาติประเทศจากผลการประเมินในโครงการ Programmed for International Student Assessment PISA แล้ว พบว่า นักเรียนไทยทำคะแนนได้ต่ำกว่าประเทศที่มีระดับรายได้ใกล้เคียงกัน แต่ยังล้าหลังประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา จากทงงานวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการ โครงการ PISA และธนาคารโลก ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนที่มีความพร้อมในเรื่องครู อุปกรณ์การศึกษา และทรัพยากรการเรียนการสอนที่ต่างกัน และจากรายงานของ วิทยากร เชียงกูล (2553, หน้า 48) ที่สรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบระดับชาติ) ของนักเรียนในเขตการศึกษาที่ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน เช่น ในชนบทภาคอีสานต่ำกว่าโรงเรียนในกรุงเทพฯ และโรงเรียนเขตเทศบาลเมืองใหญ่ มกอย่างสอดคล้องกับการจัดสรรงบและกำลังคนที่ไม่เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมมนาวิชาการประจำปี 2554 “ยกเครื่องการศึกษาไทย: ผู้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง” (Revamping Thai Education System: Quality for All) ที่ว่า มีนักเรียนไทยจากโรงเรียนมีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ สามารถสอบแข่งขันได้เหรียญรางวัลระดับโลกต่าง ๆ เช่น การแข่งขันโอลิมปิกวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์อย่างต่อเนื่องทุกปี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางคุณภาพระหว่างโรงเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ และชี้ว่าการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนไทยที่ผ่านมเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ข้อเสนอพื้นฐานดังกล่าว ยังได้รับการยืนยัน

จากข้อเท็จจริงที่ว่า คะแนนสอบมาตรฐานของโรงเรียนสาธิตในสังกัดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และโรงเรียนในกรุงเทพฯ สูงกว่าโรงเรียนในสังกัดอื่น ๆ และโรงเรียนในภูมิภาคอื่น ๆ อย่างชัดเจน (อัมมาร สยามวาลา. ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ และสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2555, หน้า 9) จากข้อมูลดังที่กล่าวมาทำให้มองเห็นภาพรวมเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยที่ได้จากการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาว่ายังจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ปัญหาในด้านคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเร่งด่วน

ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการที่มีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ ได้มีความตระหนักและเห็นความสำคัญในการพัฒนา และยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศ จึงได้มีการกำหนดนโยบายที่นับว่าสำคัญอย่างยิ่งคือการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 - 2561) ในการปฏิรูปการศึกษากครั้งนี้รัฐบาล ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และประเด็นสำคัญของระบบการศึกษา และเรียนรู้ โดยกำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 11) โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐาน โรงเรียน หรือสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานที่มีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ จะเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติ ดังนั้น การจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญของรัฐจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนา และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดอยู่ทั่วประเทศจำนวน 2,372 โรงเรียน โดยส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่วประเทศ และจากข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้วพบว่า โรงเรียนที่จำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพอย่างเร่งด่วนได้แก่โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลนั่นเอง

ทั้งนี้จากการที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์จากการเป็นครูโรงเรียนมัธยมศึกษามากกว่า 20 ปี ได้เห็นปัญหาของโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลโดยทั่วไปว่า จะประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดอัตราอัตรากำลังครู และบุคลากรทางการศึกษา ครูบางส่วนที่มีความรู้และประสบการณ์น้อยย้ายไปทำการสอนในเขตเมืองที่มีความเจริญ หรืออยู่ใกล้ภูมิภคานามากกว่า การมีข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณในการนำมาพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา การขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้งประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ทำให้การระดมทรัพยากร และการสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลเป็นไปได้ค่อนข้างยากลำบาก ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาและการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ดังนั้นการบริหาร

จัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเท่านั้นที่จะมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการยกระดับคุณภาพ การจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลให้ประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ เป็นอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบ และกลยุทธ์การปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practices) ที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ประจำตำบลให้มีคุณภาพสูงขึ้น

ในการดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประจำตำบลให้เป็นโรงเรียนคุณภาพโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practices) ในครั้งนี้ จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะค้นหารูปแบบที่มีความเหมาะสมกับการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประจำตำบลให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร แนวคิด และงานวิจัย ที่เกี่ยวกับโรงเรียนคุณภาพจากนักการศึกษา และนักวิชาการ รวมถึงกลยุทธ์ปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practices) ทางการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ และนำมาสังเคราะห์ จนได้ข้อสรุปแล้ว จึงนำมาร่างเป็นรูปแบบแบบของโรงเรียนคุณภาพ และกลยุทธ์การบริหาร สถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ จากนั้นจึงลงพื้นที่ทำ การวิจัยโดยนำไปทดลองใช้ในการบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล ได้แก่ โรงเรียนกุฉินารายณ์ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย โดยการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) มีเป้าหมาย ที่สำคัญคือ การศึกษา วิจัยเพื่อค้นหารูปแบบทางการบริหารการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับการบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา ประจำตำบลในอีกรูปแบบหนึ่งในพื้นที่ปฏิบัติงานจริง และเป็นการพัฒนา รูปแบบการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียน คุณภาพสูงขึ้น ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในการยกระดับ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้าง พัฒนา และทดลองใช้รูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นโรงเรียนคุณภาพโดยกลยุทธ์การปฏิบัติ ที่เป็นเลิศ

คำถามในการวิจัย

รูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ ควรมีองค์ประกอบอย่างไร

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญต่อการบริหารการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ได้รูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านกระบวนการพัฒนาให้เป็นโรงเรียนคุณภาพด้วยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ
2. ได้กลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศสำหรับการบริหาร และการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะการค้นหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนคุณภาพ จากนักวิชาการ และนักการศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียนโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศของผู้บริหารสถานศึกษาดั้งเดิม และได้ดำเนินการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนคุณภาพ และแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร โรงเรียนโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practices) ของผู้บริหารสถานศึกษาดั้งเดิมแล้วนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย ดังนี้

1. โรงเรียนคุณภาพ ที่ผู้วิจัยได้จากการสังเคราะห์แนวคิด และงานวิจัยของนักวิชาการ และนักบริหารการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ได้แก่ โกวิท วรรณพัฒน์ (กรมสามัญศึกษา. 2544 หน้า 1 - 11) สุขวิช รังสิตพล (อ้างถึงใน สงบ ประเสริฐพันธุ์, 2543, หน้า 33 - 34) พนม พงษ์ไพบูลย์ (2554, หน้า 1 - 2) อารุง จันทวานิช (2547, หน้า 13-15) รุ่ง แก้วแดง (2543, หน้า 273 - 280) โครงการโรงเรียนดีประจำตำบล สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554, หน้า 15 - 23) เบอร์กีสัน (อ้างถึงใน สำนักพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549, หน้า 54-55) เซอร์จิ โอวานนี (อ้างถึงใน สงบ ประเสริฐพันธุ์, หน้า 84 - 86) วูดส์ และออร์ลิก (อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2555 หน้า 172) โพล

แอล (อ้างถึงในวารสาร สารัตถะ, 2555 หน้า 173 - 174) และกรมการศึกษาและการอบรมแห่งรัฐ
วิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 65-67) ซึ่งจากการนำมาสังเคราะห์ และสรุปได้ว่าโรงเรียนคุณภาพควรมี
ลักษณะดังนี้ 1) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์ 2) หลักสูตรสถานศึกษา และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ 3) อาคาร
สถานที่ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน 4) โรงเรียน และชุมชนร่วมมือ
กันจัดการศึกษา 5) ครู และบุคลากรได้รับการพัฒนามีคุณภาพ และ 6) โรงเรียนมีผลงานดีเด่น
เป็นที่ยอมรับ

2. การบริหารโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ที่ผู้วิจัยได้จาก

การทบทวนเอกสาร ศึกษาแนวคิดจากการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การพัฒนา
คณะกรรมการสถานศึกษา และสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบ รุ่นที่ 1
ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2549, หน้า 24 - 99) ได้แก่ การบริหาร
สถานศึกษาของ นคร ดังกะพิภพ สุเมธ ปานะถึก และนิยม ชูชื่น สังเคราะห์เอกสารวิธีการบริหาร
โรงเรียนเชิงกลยุทธ์ ตัวอย่างนวัตกรรมทางการบริหาร และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ Best Practices
โดย วินัย ดิสงส์ และคณะ (2553, หน้า 12 - 75) ได้แก่ การบริหารสถานศึกษาของ วินัย ดิสงส์
สำเร็จ กุจิพันธ์ จามิยะ ศษประเสริฐ และธำรง นามศิริ สังเคราะห์ผลงานของผู้บริหารสถานศึกษา
ที่มีผลงานดีเด่นจากเอกสารหนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรมของคุรุสภา ประจำปี 2550 (2551,
หน้า 144 - 147) ได้แก่ การบริหารสถานศึกษาของ มงคล สุภามณี และสังเคราะห์ผลงานผู้บริหาร
สถานศึกษาที่มีผลงานดีเด่นมีแนวปฏิบัติที่ยอดเยี่ยมระดับประเทศ Best of the Best practices
โครงการโรงเรียนในฝันของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554 หน้า 1 - 2) ได้แก่ การบริหารสถานศึกษา
ของ ศักรินทร์ สายจันทร์ และมนต์ชัย ปาณรูป แล้วนำมาสังเคราะห์ได้เป็นกลยุทธ์การบริหาร
ที่เป็นเลิศที่ส่งผลให้โรงเรียนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับ ประกอบด้วย 1) การบริหาร
เชิงกลยุทธ์ 2) การบริหารจัดการศึกษาอย่างมีระบบ 3) การบริหารแบบมีส่วนร่วม 4) การมีภาวะ
ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา 5) การพัฒนา และสร้างขวัญกำลังใจให้ครูและบุคลากร และ 6)
การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมกับชุมชน

3. การประชุมวางแผนโดยใช้เทคนิค A - I - C เพื่อเป็นการระดมความคิดเพื่อการวางแผน
อย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ ประกอบด้วย

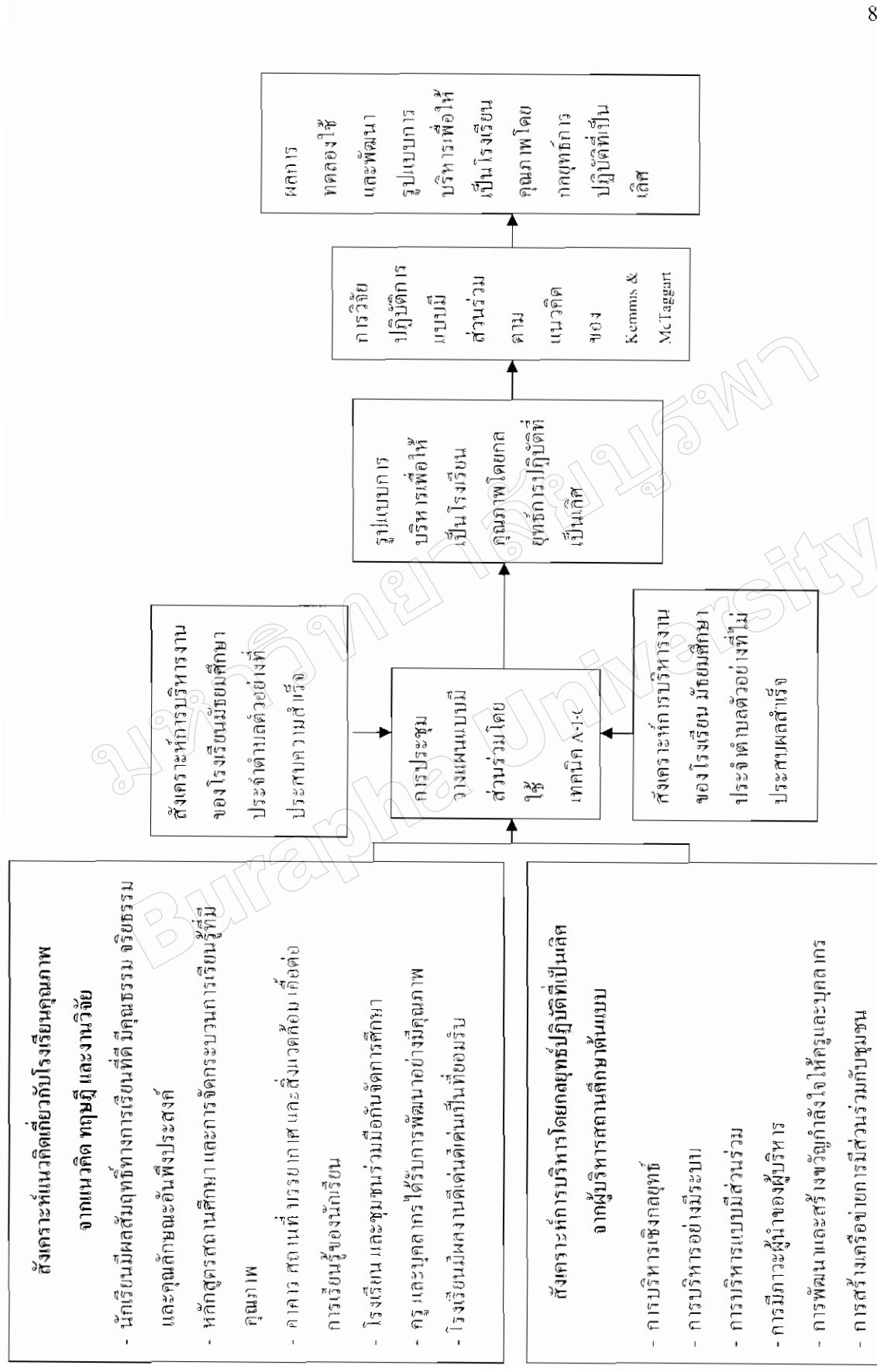
A = Appreciation หมายถึง การยอมรับชื่นชมความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน การรับรู้
และความยินดีด้วยความจริงใจ และยินดีที่จะยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นจากการเรียนรู้สิ่งใหม่

I - Influence หมายถึง การใช้ประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนที่มีอยู่ มาช่วยกำหนดยุทธศาสตร์ วิธีการเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ของโรงเรียนร่วมกัน

C - Control หมายถึง การนำยุทธศาสตร์ วิธีการ มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ ทำให้เกิด พันธะสัญญาข้อผูกพันเพื่อควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามบรรลุผลตามเป้าหมายร่วมกัน

4. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) โดยใช้ วงจรการวิจัยปฏิบัติการของ เคมมิส และแม็กแทกการ์ท (Kemmis & McTaggart) ที่มีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนงาน (Planning) 2) การลงมือปฏิบัติ (Action) 3) การสังเกตผล การปฏิบัติงาน (Observation) และ 4) การสะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (Reflection)

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

ภาพที่ 1 แนวคิด หลักการ และขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลให้เป็นโรงเรียนคุณภาพโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ ประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญ 2 ส่วน คือ 1) ด้านการบริหารให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ และ 2) ด้านกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ โดยในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ตามแนวความคิดของ เคมมิส และแม็คแทกการ์ท (Kemmis & McTaggart) ที่มีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนงาน (Planning) 2) การลงมือปฏิบัติ (Action) 3) การสังเกตผลการปฏิบัติงาน (Observation) 4) การสะท้อนกลับ การปฏิบัติงาน (Reflection) โดยเลือกพื้นที่ในการศึกษาเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท ได้แก่ โรงเรียนกู่จานวิทยาคม อ.แก่งคำเขื่อนแก้ว จ.พยุหะคีรี ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 ผู้อำนวยการ โรงเรียน 1 คน รองผู้อำนวยการ โรงเรียน 1 คน

2.2 ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ 8 คน และหัวหน้างานกิจการนักเรียน 1 คน

2.3 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน 3 คน

2.4 ผู้ปกครองนักเรียน 4 คน

2.5 นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 6 คน และมัธยมศึกษาตอนปลาย 6 คน

2.6 ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบ หมายถึง แผนภาพ หรือแบบจำลองที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาในลักษณะของแนวความคิด และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่องที่ต้องการศึกษา ซึ่งในที่นี้คือการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลให้เป็นโรงเรียนคุณภาพโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ

2. การพัฒนารูปแบบการบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ทำให้รูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลให้เป็นโรงเรียนคุณภาพที่แสดงถึงแนวความคิด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยผู้วิจัยใช้กระบวนการศึกษา

หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี การสังเคราะห์รูปแบบในการบริหารจัดการศึกษา และนำไปทดลองใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลที่เลือกมาเป็นโรงเรียนในการวิจัยครั้งนี้

3. ประสิทธิภาพของรูปแบบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการนำรูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลให้เป็นโรงเรียนคุณภาพโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศไปทดลองใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลที่เลือกมาเป็นโรงเรียนในการวิจัยครั้งนี้

4. โรงเรียนคุณภาพ หมายถึง โรงเรียนที่มีกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่ดี มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

4.1 นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี (การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโรงเรียนโดยเปรียบเทียบระหว่างภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 กับภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555)

4.2 โรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษา และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีสื่อการสอน และเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

4.3 โรงเรียนมีอาคารสถานที่ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

4.4 โรงเรียน และชุมชนร่วมมือกันจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.5 ครู และบุคลากรในโรงเรียนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีคุณภาพ

4.6 โรงเรียนมีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับของชุมชน และสังคม (เป็นผลงานที่ได้รับรางวัลระดับเขตพื้นที่การศึกษา ขึ้นไป)

5. กลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ หมายถึง วิธีการที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารของผู้วิจัยเกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการศึกษาที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ และได้รับการยกย่องว่าเป็นโรงเรียนคุณภาพของผู้อำนวยการสถานศึกษาด้านแบบที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

5.1 การบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่ประกอบไปด้วยกระบวนการที่สำคัญ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยและสถานะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งภายใน และภายนอก 2) การกำหนดทิศทางของโรงเรียน เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่ต้องการจะบรรลุ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ หรือเป้าหมายของโรงเรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนจะมุ่งไปในทิศทางใด 3) การกำหนดกลยุทธ์ เป็นการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ และกำหนดทิศทางของโรงเรียนมากำหนดเป็นกลยุทธ์ในระดับต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินการบริหาร และพัฒนาโรงเรียน 4) การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ เป็นกระบวนการดำเนินการนำกลยุทธ์ที่ได้จัดทำไว้มาใช้ในการบริหารจัดการ หรือประยุกต์ใช้ให้เกิดผลลัพธ์ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

5.2 การบริหารอย่างมีระบบตามวงจรคุณภาพ หมายถึง การบริหารจัดการศึกษา อย่างเป็นระบบ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้คือ การใช้วงจรเดมมิง (Deming Cycle) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผนในการดำเนินงาน (Plan = P) 2) การดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ (Do = D) 3) การกำกับ ติดตาม และตรวจสอบการดำเนินงาน (Check = C) และการปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Action – A) หรือการใช้ระบบอื่น ๆ ในการบริหาร ที่แบ่งออกถึงขั้นตอน หรือกระบวนการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

5.3 การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมในด้านความคิด ร่วมดำเนินการ และร่วมตัดสินใจ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

5.4 การมีภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการเป็นผู้นำทางการบริหารในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ภายในโรงเรียนคุณภาพโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 การพัฒนา และสร้างขวัญกำลังใจให้ครูและบุคลากร หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้ครู และบุคลากรทางการศึกษามีศักยภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในด้าน ความสามารถทางวิชาการ ด้านการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ความสามารถในการคิดค้น พัฒนา สื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษา ความสามารถในการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ ของนักเรียน รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีตามมาตรฐานวิชาชีพครู และการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน มีความพึงพอใจ และความสุขในการทำงาน มีความรัก และ ความศรัทธาต่องานที่ตนเองรับผิดชอบ และมีความพร้อมในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ

5.6 การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน หมายถึง การดำเนินการของโรงเรียน ในการจัดการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประชาชนในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ องค์กรภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้วยกระบวนการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

6. โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล หมายถึง สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีที่ตั้งของ โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตท้องที่ประจำตำบล

7. โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลที่ทดลองใช้รูปแบบการบริหารให้เป็นโรงเรียนคุณภาพโดยกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ หมายถึง โรงเรียนกู่จานวิทยาคม ตำบลกู่จาน อำเภอลำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28

8. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษาผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการเพื่อให้ภารกิจของสถานศึกษารับรู้ไปหมาย ในที่นี้คือ โรงเรียนกู่จานวิทยาคม ตำบลกู่จาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555

9. ครู หมายถึง ผู้สอนในโรงเรียนกู่จานวิทยาคม ตำบลกู่จาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555

10. นักเรียน หมายถึง ผู้เรียนโรงเรียนกู่จานวิทยาคม ตำบลกู่จาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555

11. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ดูแลนโยบายการพัฒนาสถานศึกษา ในที่นี้คือ โรงเรียนกู่จานวิทยาคม ตำบลกู่จาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555

12. ผู้ปกครองนักเรียน หมายถึง พ่อแม่ หรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลนักเรียนของโรงเรียนกู่จานวิทยาคม ตำบลกู่จาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555

13. กฎมูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชุมชนว่ามีความรู้ และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสภาพทั่วไปของชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนกู่จาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

14. นักเรียนกลุ่มเด็กพิเศษ หมายถึง ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะสมาธิสั้น เรียนรู้ได้ช้า อ่านหนังสือไม่คล่อง เป็นเด็กที่ผ่านการคัดกรองจากโรงเรียนโดยเครื่องมือวัดจากศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดยโสธร